

ROZDZIAŁ 1
STRATEGIA FUNKCJONOWANIA
SYSTEMU EDUKACJI W CZASIE WOJNY
I POWOJENNEJ ODBUDOWY

СТРАТЕГІЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ
ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ
ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

1.1. ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ
У СФЕРІ ОСВІТИ ЯК ВАЖЛИВА СТРАТЕГІЯ
ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ВІЙНИ

<https://doi.org/10.32405/mono-lomza-kyiv-2024-1-1>

Оксана Шпарик,

кандидат педагогічних наук, старший дослідник,
старший науковий співробітник відділу порівняльної педагогіки
Інституту педагогіки НАПН України, Київ, Україна

 <https://orcid.org/0000-0001-7507-4950>

Катерина Ладоня,

доктор філософії в галузі філології, завідувач науково-організаційного відділу
Інституту педагогіки НАПН України, Київ, Україна

 <https://orcid.org/0000-0002-1863-0428>

Бачення майбутнього українців ґрунтується на їхньому прагненні до європейської інтеграції та утвердження основних загальнолюдських і європейських цінностей (Міністерство освіти і науки України, 2023). У цьому контексті прагнення українців до інтеграції в європейське співтовариство зумовлює необхідність адаптації освітньої системи до європейських стандартів та цінностей.

Інтеграція європейських стандартів і практики в український освітній простір сприяє створенню більш міцного та динамічного навчального середовища, яке готує молоде покоління до стійкості, конкурентоспроможності та процвітання на міжнародній арені. Більше того, євроінтеграція надає Україні можливість поліпшити якість та ефективність власної освітньої системи в умовах несприятливих обставин та пропонує перейняти найкращі практики європейських освітніх систем, поглибити співпрацю з країнами-членами ЄС та отримати доступ до фінансування ініціатив з розвитку освіти. Така стратегічна орієнтація може не лише підвищити рівень стандартів освіти в Україні, а й сприяти загальній стійкості та зростанню країни після війни.

Варто зазначити, що процес «європеїзації» української освіти вже розпочався, отримав законодавче втілення і навряд чи може бути згорнутим (Любарець, 2023). Аналіз практик євроінтеграції країн Європейського Союзу є критично важливим для розуміння, як ці країни адаптували власні освітні системи до європейських стандартів і цінностей. У контек-

сті євроінтеграції як стратегії функціонування системи шкільної освіти в Україні в умовах війни та повоєнного відновлення цей аналіз має кілька ключових аспектів.

Насамперед країни ЄС мають досвід реагування на кризові ситуації, який демонструє важливість адаптивності, міжнародної співпраці та всебічної підтримки освітніх систем. Зокрема, це швидке включення у навчальний процес, гнучкість навчальних програм, фінансова підтримка освітніх установ, міжнародна співпраця, обмін досвідом та солідарність, психологічна допомога (надання консультацій та підтримки для дітей, які пережили травматичні події) та психосоціальна підтримка (підтримка соціальної інтеграції, поліпшення якості життя загалом). Аналіз їхніх стратегій у сфері освіти може допомогти Україні розробити ефективні механізми підтримки учнів та вчителів, які постраждали від війни, а також адаптувати навчальні процеси до нових умов.

З іншого боку, досвід країн ЄС може слугувати цінним прикладом для України в контексті успішних освітніх реформ, програм і ініціатив. Україна може отримати не лише цінну інформацію про ефективні підходи, політику та ініціативи, які успішно вдосконалили їхні освітні системи, але й уникнути помилок, яких припустилися інші країни, й адаптувати кращі практики до українських реалій. Він також допоможе Україні виявити можливості для співпраці з європейськими освітніми установами (програми обміну, спільні проекти та ініціативи), які поліпшать якість освіти та забезпечать доступ до нових ресурсів і технологій. А також зрозуміти, як забезпечити сталий розвиток освітньої системи в умовах економічних труднощів і соціальних змін.

Тому аналіз практик євроінтеграції країн Європейського Союзу є важливим інструментом для формулювання стратегій функціонування системи шкільної освіти в Україні в умовах війни та повоєнного відновлення. Комплексний аналіз євроінтеграційних практик країн ЄС пропонує Україні дорожню карту для подолання складнощів інтеграції з Європою в освітній сфері на тлі конфлікту та післявоєнної відбудови. Вивчення європейського досвіду може допомогти Україні ухвалювати обґрунтовані рішення та впроваджувати ефективні реформи, які сприятимуть позитивним змінам у системі шкільної освіти та допоможуть не лише адаптувати освітню систему до європейських стандартів, але й забезпечити її стійкість, якість та відповідність потребам сучасного суспільства.

Цифрова трансформація освіти

Одним з базових кроків для сталого розвитку України в умовах війни та повоєнного відновлення може стати цифрова трансформація освіти, яка сприяє впровадженню сучасних технологій, поліпшенню доступності та якості освіти, розвитку цифрових навичок та психологічної підтримки учасників освітнього процесу.

Застосування цифрових технологій в освіті на сьогодні є однією з найбільш важливих і стійких тенденцій розвитку світового освітнього процесу. Естонія є лідером в ЄС в галузі електронної освіти (е-освіти). Країна інтегрувала цифрові рішення у свою систему освіти, пропонуючи комплексну модель, яка використовує технології для поліпшення освітніх результатів. Естонія:

- 1) має потужну цифрову інфраструктуру, що забезпечує доступ до інтернету в усіх навчальних закладах;
- 2) розробила різноманітні платформи для навчання, такі як «e-School» та «e-Kool», які дають змогу вчителям й учням взаємодіяти в онлайн-форматі;
- 3) інтегрує цифрові технології у навчальні програми, зокрема в програмування, робототехніку та інші STEM-дисципліни;

4) проводить систематичне навчання вчителів для ефективного використання цифрових технологій у класі;

5) активно експериментує з новими методами навчання, такими як гейміфікація та проєктне навчання.

Прихильність Естонії до цифрових інновацій в освіті відображається в її ранньому прийнятті ініціатив е-освіти, що позиціонує її як піонера в цій галузі.

Еволюція е-освіти в Естонії. Програма «Tiger Leap» у 1990-х роках. Трансформація освітньої сфери Естонії розпочалася в 1990-х роках із запуском програми «Tiger Leap» («Стрибок тигра»). Цей амбітний проєкт, ініційований у 1996 році, було спрямовано на модернізацію освітньої системи країни шляхом інтеграції інформаційно-комунікаційних технологій у шкільну освіту. Основною метою було сформувати в учнів та вчителів навички роботи з цифровими технологіями, які дадуть змогу їм бути успішними в дедалі більш технологічно розвиненому світі. Зосередившись на розвитку ІТ-інфраструктури та навчанні комп'ютерної грамотності, програма Tiger Leap підготувала фундамент для майбутніх успіхів Естонії в галузі е-освіти (Тооме, 2024).

Розвиток технологічної інфраструктури в школах. Після реалізації програми «Tiger Leap» Естонія інвестувала значні кошти в розбудову потужної технологічної інфраструктури в освітніх установах. На початку 2000-х років більшість шкіл в Естонії були оснащені високошвидкісним інтернетом і комп'ютерними класами – такий широкий доступ до технологій дав змогу безперешкодно впроваджувати цифрові інструменти та ресурси в навчальні програми. Зобов'язання уряду підтримувати та модернізувати цю інфраструктуру стало гарантією того, що естонські школи залишатимуться в авангарді технологічного прогресу.

Перехід від традиційного до цифрового навчального середовища. Кілька важливих ініціатив ознаменували перехід Естонії від традиційного до електронного навчального середовища. Однією з важливих подій стало впровадження eKool, онлайн-системи управління школами, яка полегшила комунікацію між вчителями, учнями та батьками. Ця платформа уможливила ефективний обмін навчальними матеріалами, відстеження прогресу учнів та керування адміністративними завданнями.

Крім того, широке розповсюдження цифрових підручників та навчальних онлайн-ресурсів революціонізувало навчальний процес. Вчителі почали застосовувати мультимедійний контент, інтерактивні вправи та віртуальні симуляції на своїх уроках, збагачуючи навчальний досвід учнів. Завдяки гнучкості та доступності цифрових навчальних середовищ стало можливим персоналізоване навчання, зорієнтоване на унікальні потреби та стилі навчання кожного учня.

Перехід Естонії до онлайн-навчання пришвидшився завдяки розробленню різноманітних онлайн-платформ та інструментів, що підтримують дистанційне навчання. Такий потенціал виявився вкрай цінним під час пандемії COVID-19, коли школам у всьому світі довелося швидко адаптуватися до онлайн-навчання. Добре налагоджена інфраструктура е-освіти в Естонії дала змогу здійснити безболісний перехід, мінімізувавши перебої у навчальному процесі.

Ключові компоненти е-освіти в Естонії. Цифрові інструменти та навчальні матеріали. Естонська система е-освіти побудована на інноваційних цифрових інструментах і навчальних матеріалах, які поліпшують процес викладання та навчання. Ці інструменти надають учням і педагогам ресурси для підтримки різних стилів навчання та освітніх потреб.

Огляд цифрових навчальних матеріалів, доступних з 2020 року. З 2020 року Естонія значно розширила свої цифрові навчальні ресурси, зокрема цифрові підручники, інтерактивні навчальні платформи та онлайн-бібліотеки. Матеріали розроблені так, щоб надавати доступ і можливість всім учням безперешкодно продовжувати навчання як у класі, так і за

його межами. Ці ресурси регулярно оновлюються для вміщення найновішого освітнього контенту та педагогічних підходів.

Приклади впровадження електронних технологій в освіті. Цифрові підручники. Естонія інтегрувала цифрові підручники у свою освітню систему, надавши учням легкий доступ до сучасного та інтерактивного контенту. Ці підручники часто містять мультимедійні елементи, такі як відео, вікторини та інтерактивні діаграми, що робить навчання більш цікавим та ефективним.

Електронний портфель (E-schoolbag). Електронний портфель – це онлайн-платформа, яка пропонує широкий спектр цифрових навчальних матеріалів. Вона охоплює ресурси з різних навчальних предметів, що дає змогу учням знаходити та використовувати матеріали, необхідні для їхньої навчальної програми. Більше того, платформа доступна з будь-якого електронного пристрою з доступом до інтернету, що зі свого боку сприяє гнучкому навчанню.

Stuudium. Stuudium – це комплексна цифрова платформа, яку використовують більшість естонських шкіл. Вона об’єднує різні інструменти, зокрема класні журнали, плани уроків та засоби комунікації. Платформа підтримує вчителів та учнів, оптимізує адміністративні завдання та поліпшує організацію освітньої діяльності.

Moodle. Багато естонських шкіл використовують Moodle – систему управління навчанням з відкритим кодом, для створення та управління онлайн-курсами. Moodle дає змогу вчителям завантажувати матеріали курсів, призначати завдання та вести дискусії, і в такий спосіб надає надійну платформу для змішаного та повного онлайн-навчання (Mäeots, 2024).

Завдяки розвитку в Естонії електронної освіти сучасні цифрові технології ефективно використовуються в навчальному процесі, а це зі свого боку дає змогу поліпшити цифрові навички всієї нації. На всіх рівнях системи освіти було задіяно безліч інноваційних рішень: бази даних, цифрові підручники, електронні навчальні матеріали, цифровий класний журнал, системи оцінювання, а також різні додатки та програми. Школи використовують спеціально розроблені додатки для взаємодії вчителів, учнів та батьків.

Естонія також лідирує за кількістю студентів, які вивчають ІКТ – цей показник удвічі перевищує середній показник по інших країнах-членах ОЕСР. Усі естонські школи використовують сучасні цифрові рішення для оптимізації освітнього процесу, а 90% загальноосвітніх шкіл до того ще пропонують предмети з інформаційних технологій (Estonian Tech & IT solutions: Education and research, 2023).

Системи управління школами. Естонія розробила складний підхід до управління школами, впровадивши інтегровані цифрові системи. Ці системи спрощують адміністративні завдання, поліпшують комунікацію та підтримують освітні процеси (див. таб. 1.1).

Таб. 1.1

Переваги для адміністраторів, викладачів та студентів

Адміністратори	Вчителі	Учні
Ефективність: автоматизовані процеси зменшують адміністративне навантаження, дозволяючи персоналу зосередитися на стратегічних завданнях.	Спрощене оцінювання: цифрові журнали та відстеження завдань спрощують процес виставлення оцінок.	Зворотній зв’язок у реальному часі: миттєвий доступ до оцінок та зворотного зв’язку допомагає учням бути в курсі свого прогресу.

Аналітика на основі даних: дані та аналітика в режимі реального часу дають уявлення про ефективність роботи школи та сфери, які потребують вдосконалення. Прозорість: посилена прозорість у роботі школи сприяє зміцненню довіри та підзвітності.	Поліпшена комунікація: легка комунікація з учнями та батьками сприяє кращій співпраці та підтримці учнів. Управління ресурсами: доступ до широкого спектру цифрових ресурсів допомагає вчителям планувати та проводити практичні уроки.	Організоване навчання: онлайн-відстеження завдань та цифрові ресурси підтримують організоване та ефективне навчання. Залучення батьків: залучення батьків за допомогою доступних платформ сприяє успіху учнів.
---	---	--

Протягом багатьох років особлива увага приділяється розвитку цифрових навичок учнів та впровадженню цифрових рішень у викладання та навчання на всіх рівнях освіти. Цифровий фокус був одним із пріоритетів **Стратегії навчання впродовж життя** (2014–2020) і є невіддільною частиною нової **Стратегії освіти** (2021–2035) (European Commission, 2024b). Цифрова компетентність є однією з восьми загальних компетентностей, яку необхідно розвивати в усіх предметних галузях національної навчальної програми (Redecker & Punie, 2017). Модель цифрової компетентності естонських учнів базується на рамці цифрової компетентності DigComp.

Програма з розвитку цифрових навичок серед вчителів та учнів. В Естонії впроваджено кілька програм для розвитку цифрових навичок серед вчителів та учнів. Ці ініціативи спрямовані на те, щоб освітяни були добре підготовлені до інтеграції цифрових технологій у свій навчальний процес, а учні були готові до роботи в умовах цифрової економіки.

Однією з флагманських ініціатив є програма ProgeTiger. Започаткована Міністерством освіти і науки Естонії, ProgeTiger фокусується на розвитку цифрових компетенцій з раннього віку. Програма орієнтована на різні освітні рівні, від дошкільної до середньої освіти, і забезпечує комплексний підхід до цифрової грамотності.

Програма пропонує різноманітні навчальні курси для вчителів, що охоплюють такі теми, як кодування, цифрові інструменти та інноваційні методи викладання. Більше того, вона надає ресурси та проводить навчання для вчителів, спрямоване на інтеграцію програмування, робототехніки та цифрової креативності у їхні навчальні плани. Такі курси допомагають освітянам бути в курсі технологічного прогресу та педагогічних стратегій. ProgeTiger через інтерактивні та практичні заняття залучає студентів. Заходи містять майстер-класи з кодування, змагання з робототехніки та цифрові проекти, які роблять вивчення технологій цікавим і практичним (Mäeots, 2024). Серед успішних проєктів цифровізації шкільної освіти в Естонії можемо зазначити такі (див. таб.1.2):

Таб.1.2

Онлайн-проєкти цифрової трансформації шкільної освіти в Естонії

Назва	Опис	Застосування
Онлайн-платформа E-koool	Комплексна онлайн-платформа, яка об'єднує учнів, вчителів, батьків та шкільну адміністрацію.	Платформа спрощує комунікацію між усіма учасниками освітнього процесу і забезпечує безперервний доступ до інформації. Відстеження відвідуваності: вчителі можуть реєструвати відвідуваність учнів, яка миттєво доступна батькам та адміністраторам.

Онлайн-платформа E-kool	Створена у 2002 році, eKool використовується багатьма естонськими школами і є головним хабом для різних освітніх заходів. Це централізована платформа для управління навчальними процесами, яка дає змогу вчителям, учням і батькам отримувати доступ до навчальних матеріалів, оцінок і розкладів.	Управління оцінками: вчителі можуть виставляти оцінки та залишати відгуки, що дає змогу учням та батькам відстежувати академічний прогрес в режимі реального часу. Домашні завдання: завдання можуть бути розміщені в інтернеті, з чітко визначеними термінами та інструкціями. Інструменти комунікації: платформа підтримує обмін повідомленнями між вчителями, учнями та батьками, що сприяє кращому спілкуванню та залученню. Звіти та аналітика: адміністратори можуть створювати звіти про успішність, відвідуваність та інші показники для підтримки ухвалення рішень на основі даних.
Онлайн-платформа Stuudium	Stuudium пропонує інструменти для ефективного управління освітньою діяльністю.	Цифровий журнал: Stuudium надає цифровий журнал для відстеження успішності учнів. Плани уроків: вчителі можуть створювати та ділитися детальними планами уроків, забезпечуючи послідовність та ретельну підготовку. Управління документами: платформа дає змогу зберігати та обмінюватися навчальними матеріалами та документами. Студентські портфоліо: учні можуть вести цифрові портфоліо своїх робіт, які можна використовувати для оцінювання та демонстрації. Залучення батьків: батьки можуть отримати доступ до академічних записів своєї дитини та спілкуватися з вчителями через платформу.
Онлайн-платформа e-Koolikott (e-Schoolbag)	Онлайн-платформа, яка використовується в освітній системі для управління навчальним процесом. Вона допомагає спростити навчальний процес, зробити його більш доступним і організованим, а також посилити ефективність взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу.	Платформа пропонує різноманітні цифрові навчальні матеріали, плани уроків та інтерактивні інструменти. Вчителі можуть завантажувати та отримувати доступ до вебінарів, онлайн-курсів та спільних семінарів через платформу, що дає їм змогу ефективно використовувати метод онлайн-навчання.
Програма Digipädevus	Національна програма цифрової компетентності, яка навчає учнів і вчителів навичкам роботи з цифровими технологіями.	Програма сприяє розвитку критичного мислення та інформаційної грамотності серед учнів.

Проект Kood/ Jõhvi	Ініціатива для навчання дітей програмуванню з раннього віку через інтерактивні курси та ігри.	Сприяє розвитку навичок програмування та логічного мислення серед молоді.
Платформа Harno	Платформа для вчителів, яка надає доступ до різноманітних навчальних матеріалів, ресурсів і методичних рекомендацій.	Вчителі можуть легко знаходити та адаптувати матеріали для своїх уроків, що зменшує час на підготовку.
Проект E-portfolio	Система, що дає змогу учням створювати електронні портфоліо своїх досягнень, що містить роботи, проекти та оцінки. E-portfolio акцентує увагу на індивідуальному розвитку учня.	Ціль: допомога учням у відстеженні власного прогресу та підготовці до майбутньої кар'єри. Слугує: для зберігання та демонстрації навчальних досягнень і навичок учнів. Функції: містить збирання робіт, рефлексію, самостійне оцінювання, планування кар'єри.
Технології в класі	Школи в Естонії активно впроваджують інтерактивні дошки, планшети та ноутбуки для учнів, що дає змогу використовувати інтерактивні навчальні матеріали.	Заохочує учнів до активнішого навчання та взаємодії з матеріалом.
Віртуальні лабораторії	Естонські школи використовують віртуальні лабораторії для проведення досліджень у природничих науках, що дає змогу учням отримувати практичний досвід без необхідності фізичних ресурсів.	Знижує витрати на обладнання та забезпечує більш широкий доступ до якісних навчальних ресурсів.
Цифрові підручники	Впровадження цифрових підручників, які доступні для завантаження і інтерактивного використання.	Знижує витрати на паперові матеріали та забезпечує актуальність контенту.

Цифровізація в освіті має суттєвий вплив на успішність учнів у школах. Зокрема, учні отримують доступ до численних онлайн-ресурсів, електронних бібліотек та навчальних платформ, що розширює їхні можливості для самостійного навчання в зручний для них час та в комфортних умовах. Доступ до різного формату навчальних матеріалів (відео, інтерактивні вправи) може поліпшити розуміння складних тем. Використання інтерактивних технологій, таких як віртуальні лабораторії та симуляції, робить навчання більш цікавим, учні стають активними учасниками навчального процесу, що відповідно посилює їхню мотивацію та успішність. Цифрові технології уможливають адаптацію навчального процесу

під індивідуальні потреби учнів, що може поліпшити навчальні результати. Використання аналітики для відстеження прогресу учнів може допомогти вчителям вчасно виявити проблеми та коригувати підхід. Можливість отримувати швидкий зворотний зв'язок від вчителів через цифрові інструменти може також поліпшити якість навчання. Цифрові платформи сприяють співпраці між учнями, що може посилити їхні комунікативні навички та спільну роботу. Водночас зростання використання цифрових технологій може призвести до залежності, що негативно вплине на успішність (див таб. 1.3).

Таб. 1.3.

Переваги онлайн-освіти в естонських школах

Переваги	Можливості
Доступність та інклюзивність	Цифрова освіта має трансформаційний потенціал, здатний зробити навчання більш доступним та інклюзивним для всіх соціальних груп. Естонська модель електронної освіти є прикладом того, як цифрові інструменти та ресурси можуть подолати розриви та забезпечити рівні можливості для учнів різних демографічних груп. Як цифрова освіта робить навчання доступним для всіх соціальних груп? Можливості дистанційного навчання. Однією з основних переваг електронної освіти є її здатність охоплювати учнів незалежно від їхнього фізичного місцеперебування. Незалежно від того, чи перебувають вони в міських центрах, чи у віддалених сільських районах, студенти можуть отримати доступ до освіти однакової якості за допомогою онлайн-платформ. Це усуває географічні бар'єри, які іноді перешкоджають доступу до освіти. Особливі освітні потреби. Цифрові освітні інструменти можна адаптувати до потреб учнів з обмеженими можливостями. Такі функції, як перетворення тексту в мовлення, а мовлення в текст, та регулювання розміру тексту допомагають враховувати різні особливості в навчанні, тим самим сприяють більш інклюзивному навчанню. Естонія впровадила безліч технологій для підтримки учнів з особливими потребами, що гарантує їм отримання якісної освіти, пристосованої до їхніх потреб. Як цифрова освіта може зменшити освітню нерівність? Економічно ефективна освіта. Е-освіта може знизити загальні витрати сімей на освіту за рахунок зменшення потреби в паперових підручниках та інших матеріалах. Ця економічна ефективність має вирішальне значення для зменшення освітніх диспропорцій та поліпшення доступності якісної освіти. Посилення залученості та утримання учнів. Цифрові навчальні платформи часто містять інтерактивний та цікавий контент, який може поліпшити мотивацію та утримання студентів. Це особливо актуально для тих учнів, яким потрібна додаткова підтримка за традиційних методів навчання. Персоналізований навчальний досвід, який пропонує електронна освіта, задовольняє індивідуальні потреби студентів і допомагає подолати розрив у навчальних досягненнях.
Гнучкість і зручність	Цифрова освіта має великий потенціал для створення гнучкого та зручного навчання завдяки кільком ключовим аспектам, які значно посилюють ефективність навчального процесу і роблять його більш адаптивним до потреб сучасних учнів. Це: Можливості дистанційного навчання. Дистанційне навчання є важливим складником е-освіти, адже пропонує учням і вчителям унікальну гнучкість і зручність.

Гнуч- кість і зручність	Розвинена цифрова інфраструктура Естонії забезпечує можливість безперешкодного дистанційного навчання, що гарантує безперервність освіти незалежно від фізичного місцеперебування або зовнішніх обставин. Віртуальні класи. Естонські освітні онлайн-платформи надають підтримку у створенні віртуальних класів, де викладачі можуть проводити заняття, надавати спільний доступ до екранів і взаємодіяти зі студентами в реальному часі. Це відтворює в онлайн-середовищі відчуття традиційних занять в класі, але водночас робить їх доступними звідусіль. Запис уроків. Багато освітніх платформ в Естонії пропонують записані уроки, які учні можуть переглядати в зручний для них час. Це особливо корисно для тих школярів, які можуть пропустити заняття наживо або потребують додаткового перегляду складних тем, щоб краще їх зрозуміти. Інтерактивні платформи. Такі інструменти, як Moodle, передбачають інтерактивні функції, як-от дискусійні форуми, вікторини та спільні проєкти. Ці платформи сприяють активному навчанню та залученню, навіть якщо учні та вчителі фізично перебувають у різних місцях. Доступ до освітніх ресурсів у будь-який час і в будь-якому місці. Цифрова сутність е-освіти гарантує, що студенти можуть отримати доступ до величезних освітніх ресурсів у будь-який час і в будь-якому місці, посилюючи навчальну гнучкість та мобільність. Цифрові бібліотеки. Естонська система е-освіти пропонує доступ до великих електронних бібліотек. Студенти можуть переглядати і завантажувати книги, наукові роботи та інші навчальні матеріали без відвідування фізичної бібліотеки. Портали онлайн-навчання. Платформи на кшталт e-Schoolbag містять різноманітний навчальний контент, зокрема інтерактивні підручники, мультимедійні ресурси та навчальні модулі. Ці ресурси доступні 24/7, що дає змогу учням навчатися у власному темпі та за власним графіком. Мобільна доступність. Більшість платформ е-освіти адаптовані для мобільних пристроїв, що дає змогу учням отримувати доступ до навчальних матеріалів на смартфонах і планшетах. Така мобільність гарантує, що учні можуть продовжувати навчання в дорозі, незалежно від того, де вони перебувають – на робочому місці чи в поїзді. Використання даних та аналітики для науково обґрунтованої освіти. Інтеграція даних та аналітики в естонську систему е-освіти підтримує науково обґрунтовану освіту, що сприяє вдосконаленню навчального процесу. Аналітика в режимі реального часу. Цифрові платформи надають аналіз успішності, відвідуваності та залученості учнів в режимі реального часу. Вчителі мають доступ до цих даних, щоб ухвалювати обґрунтовані навчальні стратегії та рішення щодо корекції навчання. Наприклад, якщо учень постійно відчуває труднощі з певним матеріалом, вчитель може надати йому додаткові ресурси або персоналізовану консультацію. Моніторинг успішності. Детальний моніторинг успішності дає змогу вчителям відстежувати прогрес учнів у динаміці. Таке безперервне оцінювання допомагає виявити тенденції та закономірності, які неможливо помітити за допомогою традиційних методів оцінювання. Механізми зворотного зв'язку. Механізми швидкого зворотного зв'язку, інтегровані в цифрові навчальні інструменти, також поліпшують навчання, оскільки допомагають учням зрозуміти свої помилки й оперативно їх виправити. Такий своєчасний зворотний зв'язок сприяє постійному вдосконаленню та збереженню отриманих знань та навичок.
-------------------------------	---

Гнучкість і зручність	Прогностична аналітика. Інструменти прогностичної аналітики дають змогу прогнозувати успішність учнів та потенційні проблеми. За допомогою аналізу попередніх показників ці інструменти допомагають вчителям передбачати та попереджати можливі проблеми й у такий спосіб допомагають учням не відставати від графіка та досягати своїх академічних цілей.
-----------------------	--

Як будь-яка освітня система, шкільна система Естонії стикається з викликами та шукає конкретні шляхи їх вирішення. Щодо цифрової трансформації шкільної освіти, перед Естонією насамперед постають проблеми у сфері інфраструктури та доступу до інтернету. Надійна система е-освіти потребує широкосмугового та надійного доступу до інтернету, що буває складно реалізувати, особливо в сільській та віддаленій місцевості. В Естонії забезпечення безперебійного та широкосмугового інтернет-покриття є пріоритетним завданням для підтримки цифрового навчання. Уряд Естонії інвестує значні кошти в загальнонаціональну інфраструктуру широкосмугового зв'язку з метою забезпечення загального високошвидкісного доступу до інтернету. Створено державно-приватне партнерство для розширення інтернет-покриття навіть у найвіддаленіших кутках країни, щоб усі учні могли брати участь в е-освіті.

Ще однією важливою вимогою є наявність відповідних пристроїв для учнів та вчителів. Забезпечення кожного учня доступом до комп'ютера чи планшета може бути фінансово складним завданням для сімей та навчальних закладів. Естонія реалізувала кілька ініціатив, спрямованих на забезпечення учнів необхідними пристроями. Такі програми, як ініціатива Digital Focus Schools, забезпечили школи планшетами та ноутбуками. Крім того, під час пандемії COVID-19 уряд і приватний сектор об'єднали зусилля, аби забезпечити пристроями учнів, яким їх бракувало, і таким чином забезпечити безперервність освіти.

У зв'язку із зростанням залежності від цифрових платформ в освіті серйозним викликом стало забезпечення шкільної кібербезпеки, оскільки захист конфіденційних даних учнів та забезпечення безпечного середовища онлайн-навчання мають пріоритетне значення. Естонія має надійну систему кібербезпеки, що ґрунтується на ширшій стратегії цифрового управління. Система освіти країни вживає передові заходи кібербезпеки, зокрема:

- проводить регулярні аудити безпеки освітніх платформ для виявлення та усунення вразливостей;
- включає до навчальних планів курс з кібербезпеки, спрямований на ознайомлення учнів та вчителів з безпечними методами роботи в інтернеті;
- забезпечує використання безпечних, затверджених урядом цифрових платформ для освіти з метою забезпечення захисту даних і конфіденційності.

Сьогодні не можна недооцінювати важливість цифрової трансформації в українській освіті, оскільки вона допомагає значно поліпшити якість шкільної освіти та підготувати молоде покоління до майбутніх викликів і соціальних змін. Ще більш активізувала проблему цифрової трансформації освіти війна, що триває в Україні. Війна порушила традиційну практику освітнього процесу і створила численні проблеми в освітньому секторі, зокрема перерване шкільне навчання, пошкодження інфраструктури, закриття шкіл, збільшення кількості переміщених осіб та біженців, зокрема серед учнів та вчителів, обмежений доступ до якісної освіти і до навчальних ресурсів тощо. Цифрова трансформація уможливорює безперервність освіти, забезпечує доступ до якісних навчальних можливостей, гнучкість та адаптивність, сприяє персоналізованому навчанню, формує спільноти підтримки та дає змогу людям бути успішними, незважаючи на виклики, з якими вони стикаються. Цифро-

ва трансформація має важливе значення для забезпечення того, щоб усі люди, незалежно від їхніх обставин, мали рівний доступ до освіти та можливість будувати краще майбутнє (Локшина (ред.) та ін., 2024).

Тому вважаємо, що новаторська робота Естонії в галузі е-освіти може стати важливим орієнтиром для України, зокрема як:

- **Модель для цифрової трансформації.** Комплексний підхід Естонії до інтеграції цифрових інструментів в освіту є моделлю для інших країн, які прагнуть модернізувати свої освітні системи. Досвід країни дає цінні уроки щодо подолання викликів у сфері інфраструктури, навчання та кібербезпеки.
- **Стандартизація цифрового навчання.** Естонія може зробити внесок у розвиток стандартизованих практик цифрового навчання в усьому світі, шляхом обміну своїми методологіями та технологіями. Це може сприяти міжнародній співпраці та забезпеченню однакової якості освіти в різних регіонах.
- **Масштабованість цифрових рішень.** Масштабованість цифрових освітніх рішень Естонії демонструє, як подібні підходи можуть бути адаптовані до різних контекстів, зокрема до більш широких і різноманітних освітніх систем. Така масштабованість гарантує, що цифрову освіту можна ефективно впроваджувати незалежно від розміру країни та її економічного статусу (Mäeots, 2024).

Психологічна підтримка для учнів й вчителів

В умовах війни та повоєнного відновлення важливо не тільки відновлювати шкільну інфраструктуру та підтримувати розвиток цифрової трансформації освіти, але й приділяти увагу психічному здоров'ю учнів та вчителів. Однією з країн ЄС, яка активно реалізує програми психологічної підтримки для учнів і вчителів, є Італія. Країна приділяє значну увагу підтримці психічного здоров'я в межах шкільної системи. Інноваційні практики Італії в наданні психологічної підтримки зосереджені на ранньому втручанні, індивідуальній допомозі та створенні сприятливого середовища як для учнів, так і для вчителів. Надавши пріоритет психічному здоров'ю та добробуту, Італія досягла успіху в забезпеченні шкільної спільноти інструментами та ресурсами, необхідними для ефективного вирішення та подолання психологічних проблем, пов'язаних із наслідками психологічних травм. Запозичивши найкращі практики та індивідуальні підходи з її досвіду, Україна може сприяти створенню більш стійкого та співчутливого освітнього середовища для всіх учасників освітнього процесу.

Психічне здоров'я визначається як стан добробуту, за якого кожна людина реалізує власний потенціал, справляється з повсякденними життєвими стресами, продуктивно й плідно працює і здатна робити внесок у своє суспільство (World Health Organization, 2022). Проблеми психічного здоров'я серед дітей мають тенденцію до збільшення протягом останніх десятиліть. Близько 20% дітей шкільного віку відчують труднощі з психічним здоров'ям. Депресія вважається основною глобальною проблемою охорони здоров'я серед підлітків, а самогубство – третьою за кількістю підліткової смертності причиною (World Health Organization, 2024). Половина розладів психічного здоров'я починається у віці до 14 років. Це підкреслює нагальну потребу в ранньому втручанні, а школи надають унікальну можливість для зміцнення психічного здоров'я учнів з раннього віку та у вразливі періоди їхнього розвитку. Більше того, крім вікових особливостей психічного розвитку, українські школярі стикаються з безліччю додаткових чинників в сучасних українських реаліях, зокрема: травматичні переживання (військові дії, непередбачуваність та насильство можуть призводити до посттравматичного стресового розладу (ПТСР) і тривожності; глибокий

емоційний біль через загибель або зникнення родичів і друзів); ізоляція (втрата зв'язків з однолітками через евакуацію або дистанційне навчання, ускладнення взаємодії з однолітками та дорослими через емоційні переживання, труднощі з інтеграцією у нове середовище); економічні труднощі (брак базових потреб та фінансові проблеми у родинах) тощо.

Такі емоційні та соціальні потреби учнів ставлять насамперед перед вчителями низку нових викликів. Професія вчителя, яка потребує великих розумових і фізичних зусиль сама собою може стати джерелом стресу та вигорання, а в сучасних військових умовах й поготів. Стресогенні чинники, з якими стикаються вчителі в Україні в умовах війни (психологічний та емоційний тиск, зокрема постійна загроза війни та небезпеки для себе і своїх учнів; втома від емоційного навантаження, що лише зростає; виклики, пов'язані з адаптацією до нових технологій та платформ; брак доступу до навчальних матеріалів і технічних засобів; низька заробітна плата тощо), також потребують уваги з боку держави та суспільства.

Школи є ідеальним середовищем для зміцнення психічного здоров'я дітей та молоді, надаючи можливість охопити великі групи дітей під час їхнього когнітивного, емоційного та поведінкового розвитку (Weare, 1999).

Розвиток соціальних та емоційних компетентностей є одним із ключових аспектів інклюзії в школах та шкільних системах (Downes et al., 2017). Крім того, дані свідчать про те, що академічне навчання та соціальне й емоційне навчання взаємодоповнюють одне одного. Соціальна та емоційна освіта дає змогу учням регулювати свої емоції та справлятися зі стресом, справлятися зі шкільними вимогами, ефективніше вирішувати проблеми, мати більш здорові стосунки та співпрацювати з іншими, тим самим створюючи основу для ефективного навчання та академічного успіху (Cefai & Cavioni, 2014). Мета-аналіз понад 200 досліджень (Durlak et al., 2011) показав, що учні, які брали участь у програмах соціально-емоційного навчання, отримували значно вищі бали за стандартизованими тестами успішності порівняно з однолітками, які не брали в них участі (Colomeischi, 2021).

У шкільному контексті зміцнення психічного здоров'я – це більше, ніж профілактика психічних захворювань, і це не лише запобігання булінгу, насильству та шкідливій поведінці, а й заохочення всіх, хто навчається і працює в школі, ставити і повністю досягати своїх навчальних і життєвих цілей, любити, відчувати себе радісними, задоволеними, сповненими життя і піклуватися про інших. Це також створення сприятливого та турботливого середовища, яке спонукає до підтримки та зберігає позитивне психічне здоров'я для всіх – як учнів, так і шкільного персоналу (Colomeischi, 2021).

Досвід Італії, зокрема школи [Istituto Comprensivo Chignolo Po](#), може сприяти розробленню освітньої політики, спрямованої на посилення захисних чинників для навчання учнів та професійного добробуту вчителів у школі шляхом зміцнення їхніх індивідуальних ресурсів і стратегій подолання, які можуть допомогти їм впоратися зі складними ситуаціями (Conte et al., 2024).

За останні 15 років школа Istituto Comprensivo Chignolo Po долучилася до кількох міжнародних проєктів, спрямованих на підготовку та впровадження освітніх заходів для підтримки психологічного та фізичного добробуту учнів та працівників школи. Школа була залучена до таких ініціатив:

- Мережа шкіл сприяння здоров'ю, яку підтримує обласне управління освіти, де реалізуються проєкти та ініціативи в межах рекомендацій, запропонованих Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ).
- Програма навчання життєвих навичок – це науково обґрунтована освітня програма, спрямована на зміцнення здоров'я шкільного контингенту, яка зменшує довгострокові ри-

зики жорстокої поведінки та вживання алкоголю, тютюну та наркотиків завдяки розвитку особистих і соціальних навичок. Програма спрямована на поліпшення здатності учасників справлятися з повсякденними викликами та сприяє посиленню почуття особистого контролю. Вона враховує різні чинники, пов'язані з вживанням психоактивних речовин та зловживанням ними, незалежно від того, чи це зовнішні впливи (навколишнє середовище, ЗМІ, однієї тощо), чи внутрішні психологічні чинники (соціальна тривожність, низька самооцінка, схильність до пошуку сильних емоцій тощо).

- «Розумний перекус» під час перерви в початковій школі – це захід, який сприяє формуванню здорових харчових звичок шляхом запровадження «розумного перекусу», коли легка їжа, така як фрукти, йогурт, невеликий бутерброд або крекер, поперемінно вживається кожного дня як перекус у першій половині кожного дня тижня.

- Активні перерви – це рухливі ігри тривалістю 5–10 хвилин, які доповнюють традиційне навчання простими фізичними вправами, що виконуються під керівництвом вчителя та спільно всіма учнями впродовж навчального часу.

- Pedibus – це захід, під час якого учні разом ходять до школи і назад, організований у співпраці з муніципальною владою.

Починаючи з 2017 року, школа також долучилася до серії проєктів Erasmus+ (Learning to Be, PROMEHS та Teaching to Be). Ці проєкти були спрямовані на сприяння соціальному та емоційному добробуту як учнів, так і працівників школи, а також дали змогу педагогічному колективу здобути теоретичні та практичні знання для підтримки соціальних та емоційних навичок учнів.

- **Learning to Be** (2017–2020). Проєкт спрямований на розроблення методів та інструментів оцінювання для розвитку соціальної, емоційної компетентності в загальноосвітніх школах. Створені інструменти сприяють визнанню навичок соціальної та емоційної компетентності в системі освіти та формують основу для подальшого розвитку освітньої політики та практики в національних навчальних програмах, підвищують рівень розвитку навичок соціальної та емоційної компетентності, сприяють соціальній згуртованості та утвердженню фундаментальних цінностей демократичного суспільства. Проєкт розроблено консорціумом, до складу якого входять 13 організацій з Литви, Італії, Латвії, Норвегії, Хорватії, Португалії, Іспанії, Німеччини. Координатором проєкту є Литовський центр молоді та дітей.

- **PROMEHS** (2019–2022). Проєкт розраховано на зміцнення психічного здоров'я у школі, зокрема він дає змогу провести з учнями заходи, спрямовані як на поліпшення їхнього добробуту через формування соціальних та емоційних навичок і стресостійкості, так і на запобігання прояву конфліктних ситуацій у школі. Проєкт розроблено командою, яка складається з партнерів з різних установ, включаючи університети та регіональні освітні органи з Італії, Латвії, Хорватії, Румунії, Греції та Португалії.

- **Teaching to Be** (2021–2024). Проєкт відповідає європейським освітнім пріоритетам і допомагає втілювати нові та ефективні політики для розвитку кар'єри вчителів, поліпшення викладання та якості шкільної освіти. Партнерами проєкту є групи експертів з питань освіти та психічного добробуту з Литви, Латвії, Норвегії, Словенії, Австрії, Італії, Іспанії та Португалії на чолі з європейськими міністерствами освіти разом з кількома університетами. Проєкт надає можливість зміцнити професійний добробут вчителів, зокрема можливість обмірковувати свої індивідуальні та контекстуальні сильні сторони, здатність керувати емоціями та проявляти емпатію, а також покращити найбільш значущі аспекти за допомогою цікавого та інтерактивного навчального курсу, який дає змогу учасникам повністю зануритися у сюжетну лінію.

Варто зазначити, що школа організовує моніторинг та опитування, результати яких аналізують і можуть бути використані для вирішення критичних питань шляхом ремоделювання управління ними та їх реалізації. Крім того, для учнів середніх шкіл працює кабінет психолого-педагогічної допомоги, який працює під керівництвом фахівця з психології та педагогіки, і, за потреби, також надає консультації для вчителів з питань, пов'язаних з проблемами складних взаємовідносин у робочому колективі або в класі.

Батьки беруть участь у заходах. Їх інформують про поточні проекти під час різних зустрічей, на батьківських зборах. Наприкінці кожного навчального блоку, у межах програми «Навчання життєвих навичок», батькам надсилають лист, у якому пояснюється діяльність, що проводилася в класі, а також даються деякі поради, які вони можуть застосувати вдома, щоб закріпити і поглибити те, що було зроблено в класі.

Усі дії та заходи, що реалізуються в школі, уможливлюють короткострокові й довгострокові поліпшення (European School Education Platform, 2023).

Отже, досвід Італії у шкільних програмах з психологічної підтримки може стати цінним ресурсом для України в процесі відновлення після війни. Адаптація кращих практик, спрямованих на підтримку учнів і вчителів, допоможе створити здорове і безпечне навчальне середовище, що є критично важливим для психічного здоров'я та успішного навчання. Шкільні програми з психологічної підтримки можуть стати важливим інструментом в процесі післявоєнного відновлення шляхом забезпечення необхідними ресурсами та підтримкою в подоланні наслідків травм, формуванні емоційної стійкості та створення здорового навчального середовища.

Міжнародні обміни

Міжнародні обміни в системі шкільної освіти, безперечно, мають вирішальне значення як для євроінтеграції, так і для післявоєнної відбудови України. Ці обміни відіграють ключову роль у приведенні українських освітніх практик у відповідність до європейських стандартів і сприяють розвитку культури співпраці та обміну знаннями з європейськими колегами. Беручи участь у програмах міжнародних обмінів, Україна може не лише поліпшити якість своєї системи освіти, переймаючи передовий досвід європейських країн, а й посилити свої інтеграційні зусилля з європейською спільнотою.

Крім того, міжнародні обміни надають українським освітянам та студентам цінну можливість розширити свій кругозір, отримати крос-культурні перспективи та розвинути навички, необхідні для орієнтації у все більш взаємопов'язаному світі. Завдяки таким обмінам Україна може налагодити відносини з європейськими партнерами, створити мережі для майбутньої співпраці та отримати доступ до ресурсів, які підтримують розвиток освіти та інновації.

По суті, міжнародні обміни в системі шкільної освіти слугують каталізатором євроінтеграції та післявоєнного відновлення України, сприяючи взаємному навчанню, налагодженню співпраці та поліпшенню загальної якості освіти в країні. Такі обміни не лише корисні для освітнього ландшафту України, але й сприяють ширшим зусиллям, спрямованим на інтеграцію з європейськими освітніми стандартами та цінностями.

Однією з країн ЄС, яка успішно використовує міжнародні партнерства та програми обміну для вдосконалення своєї системи освіти, приведення її у відповідність до європейських стандартів та налагодження співпраці з іншими європейськими країнами, є Польща. Досвід країни-сусіда може слугувати цінним орієнтиром для України у розробленні власних програм міжнародних обмінів, а також може надати Україні практичні рекомендації щодо ефективної інтеграції в європейський освітній простір, налагоджен-

ня плідних партнерських зв'язків та поліпшення якості освітньої системи відповідно до європейських стандартів.

Мобільність учнів. Мобільність учнів відбувається здебільшого в межах програми ЄС Еразмус+ і, в набагато менших масштабах – в межах проєктів, що спільно фінансуються ЄС та національним бюджетом:

- проєктах, що співфінансуються ЄС та національним бюджетом;
- програми молодіжних обмінів, що співфінансуються країнами-учасниками в межах двосторонніх угод;
- двосторонні проєкти молодіжних обмінів, що фінансуються Міністерством національної освіти як державні замовлення.

Період навчання / стажування або практики, який учні проходять в межах програм ЄС та інших програм, визнається на основі угоди між школами/ установами, що беруть участь у проєкті з обміну молоддю. Професійно-технічні навчальні заклади можуть також керуватися рекомендаціями щодо впровадження Європейської кредитної системи професійної освіти та навчання (ECVET), розробленими польськими експертами. Кваліфікації (атестати та дипломи), отримані на рівні шкільної освіти в інших країнах, визнаються відповідно до законодавства ЄС, міжнародних конвенцій та національного законодавства.

Програма ЄС Еразмус+. Мобільність відбувається в межах заходів [Програми Еразмус+ \(2014–2020, 2021–2027\)](#) для секторів шкільної й професійної освіти та молоді. У Польщі Програму адмініструє [Фонд розвитку системи освіти](#).

Діти в дитячих садках, початковій та середній школі беруть участь у проєктах навчальної мобільності Еразмус+, які включають групову та індивідуальну мобільність на період навчання або практики. Молодь у віці від 13 до 30 років також може брати участь у програмах з обміну, які підтримують неформальне навчання, а також у різних інших типах проєктів, де короткострокова мобільність пов'язана з конкретними цілями певного проєкту.

Програми/проєкти, що фінансуються спільно з ЄС та національним бюджетом. [Фонд розвитку системи освіти](#) (який адмініструє програму Еразмус+) реалізує дві програми – «[Міжнародна навчальна мобільність учнів та працівників шкільної освіти](#)» та «[Міжнародна мобільність учнів та працівників професійної освіти](#)» (2023–2027), які співфінансуються [Європейськими фондами соціального розвитку \(2021–2027\)](#) та національним бюджетом. Гранти надаються проєктам Еразмус+ з навчальної мобільності, які отримали позитивну оцінку, але не були профінансовані через обмежений бюджет Програми. Проєкти базуються на правилах Еразмус+ і спрямовані на учнів (і працівників шкіл), які перебувають у несприятливому становищі через, наприклад, інвалідність або проблеми зі здоров'ям, труднощі з навчанням, фінансові проблеми, культурні відмінності, соціальні або географічні бар'єри.

Двосторонні програми підтримують різні форми молодіжної співпраці та обмінів. [Польсько-литовський фонд молодіжних обмінів](#) адмініструється Фондом розвитку системи освіти. Фонд було створено у 2007 році за угодою між польським та литовським урядами, а фінансування здійснюється з національних бюджетів двох країн. Фонд спрямований на розвиток добросусідства між двома країнами. Він підтримує проєкти обміну для польської та литовської молоді віком від 13 до 30 років, які тривають від 4 до 7 днів, а також такі ініціативи, як зустрічі, семінари, конференції, навчальні візити та публікації. Пріоритетні напрями на 2024 рік охоплюють членство Польщі та Литви в ЄС і НАТО; промоція польської та литовської історичної та культурної спадщини, нематеріальної культурної спадщини та об'єктів світової спадщини ЮНЕСКО, а також діалог задля співпраці, толерантності, відкритості та кращого взаєморозуміння між польською та литовською молоддю; розвиток

інтересу молоді до історії двох народів; промоція спорту, спортивного ставлення та знань про польський та литовський олімпійський рух.

Польсько-українські молодіжні обміни відбуваються в межах Польсько-української ради обмінів молоддю. Програму адмініструє Фонд розвитку системи освіти. Гранти надають на проекти обміну для молодих людей віком від 14 до 35 років за участю українських молодіжних груп, які приїжджають до Польщі або перебувають у Польщі. Обміни тривають від 5 до 10 днів. Пріоритетними напрямками в 2024 році є: спільне минуле та культурна спадщина; міжкультурний діалог; підприємницькі навички; співпраця та обмін досвідом між молодіжними працівниками у сфері технічної та галузевої професійної освіти; ініціативи, спрямовані на пом'якшення наслідків війни російської агресії проти України.

Польсько-німецька молодіжна кооперація (Deutsch-Polnisches Jugendwerk) була заснована у 1991 році і фінансується урядами Польщі та Німеччини. Її основна мета – ініціювати та сприяти налагодженню нових та зміцненню наявних зв'язків між польською та німецькою молоддю. Гранти надають, наприклад, на шкільні та позашкільні молодіжні обміни, стажування, обміни або зустрічі на теми, пов'язані з STE(A)M (наука, технології, інженерія, мистецтво та математика), проекти за участю учасників з Польщі, Німеччини та третьої країни, поїздки до національних пам'ятних місць, а також стажування в сусідній країні. З моменту свого заснування організація надала гранти на реалізацію ініціатив, у яких взяли участь понад 3 мільйони молодих людей.

Національні програми/ініціативи – молодіжні обміни, що фінансуються Міністерством національної освіти. Щороку Міністерство національної освіти на конкурсній основі надає гранти на міжнародну молодіжну співпрацю та проекти обмінів за участю учнів початкових та середніх шкіл (вебсайти доступні лише польською мовою). Наприклад, у 2023 році гранти були доступні для молодіжних обмінів з країнами Східного партнерства (Вірменія, Азербайджан, Білорусь, Грузія, Молдова) та Західних Балкан (Албанія, Боснія і Герцеговина, Косово, Чорногорія, Північна Македонія та Сербія) та Ізраїлем. Проекти спрямовані на зміцнення діалогу та налагодження зв'язків між молоддю, ознайомлення з реаліями країни-партнера, промоцію Польщі як країни з багатою культурною спадщиною, заохочення молодіжної активності та розвиток «м'яких» компетенцій (навичок роботи в команді, критичного мислення в оцінці інформації та безпеки в кіберпросторі).

Щодо визнання періодів навчання або практичної підготовки та кваліфікацій, то є інструменти, що полегшують визнання на основі європейських ініціатив. Насамперед вісьмирівнева **Польська рамка кваліфікацій** (PQF) описує кваліфікації, що присуджуються в країні, у відповідності до **Європейської рамки кваліфікацій** (EQF). Кваліфікації PQF визначаються з урахуванням результатів навчання, зокрема знань, навичок та соціальних компетенцій. Разом з Єдиним реєстром кваліфікацій, PQF є частиною Інтегрованої системи кваліфікацій, яка була введена в дію в липні 2016 року відповідно до Закону від 22 грудня 2015 р. про Інтегровану систему кваліфікацій ([ustawa o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji z dnia 22 grudnia 2015 r. \(z późn. zm.\)](#)).

Відповідно до національного законодавства, Регіональні екзаменаційні комісії, відповідальні за проведення зовнішніх іспитів нижче рівня вищої освіти, на прохання власника диплома про професійно-технічну освіту видають Додаток до диплома. Додаток базується на відповідному шаблоні [Europass](#).

У професійно-технічній освіті немає системи накопичення кредитів, але польські експерти розробили методичні рекомендації для полегшення використання Європейської кредитної системи професійної освіти і навчання (ECVET) у проектах навчальної мобіль-

ності. Серед них – матеріали польською мовою, опубліковані Фондом розвитку системи освіти, такі як «Wykorzystanie założeń systemu ECVET w projektach mobilności edukacyjnej w sektorze Kształcenie i szkolenia zawodowe programu Erasmus+» (Як використовувати принципи ECVET у проєктах навчальної мобільності в секторі професійної освіти і навчання Erasmus+) (2016) та «Efekty uczenia się i ich weryfikacja w projektach mobilności edukacyjnej: ECVET - Katalog przykładów» (Результати навчання та їх оцінювання в проєктах навчальної мобільності. ECVET: каталог прикладів) (2018).

Визнання кваліфікацій. Іноземні свідоцтва про закінчення навчального року або етапу навчання, або свідоцтва про відвідування школи не потребують визнання, якщо вступники мають намір продовжити навчання в державній початковій школі, загальній середній школі, галузевому професійно-технічному училищі I ступеня або середній професійно-технічній школі. Керівник школи призначає учня до відповідного шкільного семестру або класу, враховуючи його/її вік та думку батьків або повнолітнього учня. Державні галузеві професійно-технічні навчальні заклади II ступеня та вищі навчальні заклади вимагають наявності атестата про повну загальну середню або середню професійну освіту (див. нижче про визнання кваліфікацій).

Визнання кваліфікацій (атестатів і дипломів), що підтверджують завершення освітнього циклу на рівні шкільної освіти, регулюється відповідно до законодавства ЄС і міжнародних конвенцій, включаючи [Конвенцію про визнання кваліфікацій з вищої освіти в Європейському регіоні](#) (Лісабонську конвенцію), яка була ратифікована в грудні 2003 року і набула чинності в Польщі в 2004 році.

Атестати та інші документи про шкільну освіту визнаються відповідно до:

- Закону про шкільну освіту від 7 вересня 1991 року (з наступними змінами) ([Ustawa o systemie oświaty z dnia 7 września 1991 r., z późn. zm.](#));
- Розпорядження Міністра національної освіти від 25 березня 2015 року про порядок визнання атестатів та інших документів, а також підтвердження кваліфікації або права на продовження навчання, отриманих в іноземній системі шкільної освіти (з наступними змінами) ([Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 25 marca 2015 r. w sprawie postępowania w celu uznania świadectwa lub innego dokumentu albo potwierdzenia wykształcenia lub uprawnień do kontynuacji nauki uzyskanych w zagranicznym systemie oświaty \(z późn. zm.\)](#)).

Автоматично, на підставі закону, без підтвердження іншими установами, визнаються такі документи:

- атестати зрілості або атестати про повну загальну середню освіту, видані в країнах-членах ЄС та Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), а також країнах-членах Європейської угоди про вільну торгівлю (ЄАВТ) – підписантах Угоди про Європейський економічний простір (СЄП), які надають доступ до вищої освіти в країні, що їх видала;
- дипломи [Міжнародного бакалаврату](#) (ІВ), що видаються Організацією Міжнародного бакалаврату в Женеві;
- дипломи [Європейського бакалаврату](#) (ЕВ), що видаються європейськими школами відповідно до [Конвенції про статут європейських шкіл](#), ухваленої в Люксембурзі в 1994 році;
- сертифікати, на які поширюється дія міжнародних угод, підписаних Польщею.

Польща підписала [двосторонні угоди](#), які регулюють, серед іншого, визнання атестатів про повну загальну середню освіту з метою вступу на програми першого циклу (бакалаврат) та довготривалого циклу (магістратура), з такими країнами: Австрією, Білоруссю, Чехією, Францією, Німеччиною, Литвою, Словаччиною, Україною та Францією, а також

Китаєм і Лівією. Оскільки Білорусь припинила дію угоди в листопаді 2022 року, її положення залишаються чинними для осіб, які були зараховані на навчання в польських вищих навчальних закладах до 3 листопада 2023 року.

В інших випадках атестати та інші документи визнаються через [процедуру нострифікації \(nostryfikacja\)](#), яку проводить голова обласного управління освіти (kurator oświaty) у відповідному воєводстві. Процедура визнання професійної кваліфікації з метою працевлаштування залежить від того, чи є така професія (спеціальність) регульованою в Польщі. Для нерегульованих професій рішення про визнання іноземної кваліфікації ухвалює роботодавець.

Професійні кваліфікації для регульованих професій, отримані в країнах ЄС, ЄАВТ-ЄЕЗ та Швейцарії, визнаються відповідно до Закону від 22 грудня 2015 р. про визнання професійних кваліфікацій, отриманих в країнах-членах Європейського Союзу (зі змінами) (ustawa z dnia 22 grudnia 2015 r. o zasadach uznawania kwalifikacji zawodowych nabytych w państwach członkowskich Unii Europejskiej, z późn. zm.). Закон імплементує Директиву 2005/36/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 7 вересня 2005 року про визнання професійних кваліфікацій (зі змінами). Кваліфікації більшості професій, які регулюються в Польщі, визнаються в межах так званої [загальної системи визнання в ЄС](#). У процесі визнання компетентний орган перевіряє рівень отриманої освіти та кваліфікацію для здійснення певної професії в країні, де вона була отримана, і видає рішення про визнання. Якщо матеріал, охоплений завершеною освітньою або навчальною програмою, або іспит, складений заявником, або спектр професійної діяльності в країні, що видала диплом, суттєво відрізняється, компетентний орган може вимагати, щоб заявник пройшов адаптаційне стажування терміном до 3 років або склав тест на профпридатність для визнання його/її кваліфікації. Для інших регульованих професій визнання кваліфікацій регулюється окремими нормативними актами.

Професійні кваліфікації, отримані в інших країнах, визнаються відповідно до законодавства, що застосовується до цієї професії (роду занять). Детальна інформація про професії, які регулюються в Польщі, доступна в [базі даних ЄС «Регульовані професії»](#).

Мобільність вчителів. Мобільність працівників шкільної освіти відбувається переважно в межах програми ЄС «Еразмус+» і, у значно менших масштабах – у проєктах, що фінансуються спільно з ЄС та національним бюджетом. Немає програм або проєктів мобільності, що фінансуються лише з національних джерел.

Національне законодавство не встановлює жодних конкретних механізмів для навчальної мобільності викладачів. Однак відповідно до загальних положень Закону від 26 січня 1982 р. «Хартія вчителя» (зі змінами) (ustawa Karta Nauczyciela z dnia 26 stycznia 1982 r. (z późn. zm.)), вчителі, які працюють на повну ставку, мають право на оплачувану навчальну відпустку для проходження програми післядипломної освіти з отриманням наукового ступеня або без отримання наукового ступеня, або навчальної програми, що пропонується вищими навчальними закладами та закладами післядипломної педагогічної освіти відповідно. Вчителям також може бути надана оплачувана або неоплачувана відпустка для дослідницьких, творчих, навчальних або навчальних цілей.

Немає спеціальних національних положень або рекомендацій щодо визнання результатів діяльності або результатів навчання, здійсненого в період мобільності. Однак під час атестації вчителів враховується період навчання за кордоном, оскільки атестація охоплює, серед іншого, заходи з професійного розвитку (Розпорядження Міністра освіти і науки від 25 серпня 2022 року про атестацію вчителів / Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 25 sierpnia 2022 r. w sprawie oceny pracy nauczycieli).

Державне бюджетне фінансування, яким розпоряджаються органи управління школами, може бути спрямоване на підвищення кваліфікації вчителів, включаючи, наприклад, період стажування за кордоном (Розпорядження Міністра народної освіти від 23 серпня 2019 року про фінансову підтримку професійного розвитку вчителів, конкретні цілі підвищення кваліфікації та порядок і умови проходження вчителями підвищення кваліфікації без відриву від роботи/ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 23 sierpnia 2019 r. w sprawie dofinansowania doskonalenia zawodowego nauczycieli, szczególnych celów szkolenia branżowego oraz trybu i warunków kierowania nauczycieli na szkolenia branżowe).

Програма ЄС Еразмус+. Програму Еразмус+ (2014–2020 pp., 2021–2027 pp.) у Польщі адмініструє Фонд розвитку системи освіти. Вчителі, керівники та інший персонал з усіх типів шкіл та інших шкільних навчальних закладів (наприклад, шкільні інспектори, консультанти) беруть участь у навчальній мобільності, здебільшого у проєктах навчальної мобільності, які пропонують три типи мобільності: стажування, викладацькі або тренінгові завдання та навчальні курси в закордонних установах. Можливості короткострокової мобільності, пов'язані з конкретними цілями проєкту, також доступні для працівників шкільної та професійно-технічної освіти в межах різних інших типів проєктів Еразмус+.

Проєкти, що фінансуються спільно з ЄС та національним бюджетом. Європейські фонди соціального розвитку (Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego) (який адмініструє програму Еразмус+) реалізує дві програми «Міжнародна навчальна мобільність учнів та працівників шкільної освіти» та «Міжнародна мобільність учнів та працівників професійної освіти» (2023–2027), які співфінансуються з Європейських фондів соціального розвитку (2021–2027) та національного бюджету (вебсайти доступні лише польською мовою). Проєкти базуються на правилах Erasmus+. Гранти надаються на проєкти Еразмус+ з навчальної мобільності (див. вище), які отримали позитивну оцінку, але не були профінансовані через обмежений бюджет Програми. Проєкти спрямовані на співробітників (і учнів), які перебувають у несприятливому становищі через, наприклад, інвалідність або проблеми зі здоров'ям, труднощі з навчанням, фінансові проблеми, культурні відмінності, соціальні або географічні бар'єри. Співробітники можуть брати участь у навчальних курсах або інших структурованих навчальних заходах, а також проходити стажування або викладати за кордоном (European Commission, 2024a).

На нашу думку, досвід Польщі у міжнародних обмінах та проєктах у галузі шкільної освіти може стати цінним ресурсом для України в процесі інтеграції в європейський освітній простір у таких аспектах, як обмін досвідом, сучасні методики викладання, запозичення найкращих практик. Українські вчителі зможуть вивчати успішні європейські шкільні моделі (зокрема в галузі інклюзивної освіти, цифровізації навчання, нових підходів до оцінювання та інших інноваційних практик) і адаптувати їх до своїх умов. Участь у міжнародних проєктах створює можливості для налагодження контактів та партнерств з освітніми установами в інших країнах, що також сприяє інтеграції України в європейський освітній простір. Обмін учнями та вчителями сприяє культурному розумінню та толерантності, що є важливими для соціальної згуртованості в Україні.

Отже, запровадження різних європейських практик може суттєво поліпшити систему шкільної освіти в Україні під час повоєнного відновлення. Адаптація до нових умов та інтеграція європейських стандартів сприятимуть не лише відновленню стійкої, інноваційної системи освіти, яка вміє підтримувати добробут і розвиток учнів та вчителів, а й у подальшому стане міцним фундаментом для реконструкції та відродження країни загалом.

Використані джерела

- Локшина, О.І. (ред.), Сисоєва, С.О., Глушко, О.З., Джурило, А.П., Кравченко, С.М., Максименко, О.О., Нікольська, Н.В., & Шпарик О.М. (2024). *Інноваційні тренди, практики і технології загальної середньої освіти в європейському та північноамериканському регіонах*: монографія. Видавничий дім «Освіта». <https://doi.org/10.32405/978-966-983-483-6-2024-251>
- Любарець, А. (2023, 16 травня). «Євроінтеграція» шкіл: як європейські підходи змінюють українську освіту. <https://rubryka.com/blog/eurointegration-of-schools/>
- Міністерство освіти і науки України. (2023). *Освіта і наука України в умовах воєнного стану: інформаційно-аналітичний збірник*. <http://surl.li/twxlv>
- Cefai, C., & Cavioni, V. (2014). *Social and emotional education in primary school: Integrating theory and research into practice*. Springer.
- Colomeischi, A. (2021). *European Partnership for Promoting Mental Health at School – Opportunity for Teachers Personal and Professional Development*. <https://doi.org/10.18662/978-1-910129-28-9.ch009>
- Conte, E., Cavioni, V., & Ornaghi, V. (2024). Exploring Stress Factors and Coping Strategies in Italian Teachers after COVID-19: Evidence from Qualitative Data. *Education Sciences*, 14(2), 152. <https://doi.org/10.3390/educsci14020152>
- Downes, P., Nairz-Wirth, E., & Rusinaitė, V. (2017). *Structural Indicators for Inclusive Systems in and around Schools*. NESET II Report. Publications Office of the European Union. https://nesetweb.eu/wp-content/uploads/2019/06/NESETII_Structural_Indicators.pdf
- Durlak, J. A., Weissberg, R. P., Dymnicki, A. B., Taylor, R. D. (2011). The impact of enhancing students' social and emotional learning: A meta-analysis of school-based universal interventions. *Child Development*, 82(1), 474-501.
- Estonian Tech & IT solutions: Education and research. (2023, February 13). Digital Expo. <http://surl.li/itjldz>
- European Commission. (2024a, September 23). *Mobility in early childhood and school education: Poland*. Eurydice. <https://tinyurl.com/5ybyz763>
- European Commission. (2024b, July 12). *National reforms in general school education: Estonia*. Eurydice. <https://tinyurl.com/zxdrx72b>
- European School Education Platform. (2023, December 15). *Promoting social and emotional learning & well-being – Istituto Comprensivo Chignolo Po, Italy*. <https://tinyurl.com/yc6senwz>
- Gottschalk, F., & Weise, C. (2023). *Digital equity and inclusion in education: An overview of practice and policy in OECD countries*. OECD [https://one.oecd.org/document/EDU/WKP\(2023\)14/en/pdf](https://one.oecd.org/document/EDU/WKP(2023)14/en/pdf)
- Mäeots, K. (2024, July 24). *What is e-education?* e-Estonia. <https://e-estonia.com/what-is-e-education/>
- Redecker, C., & Punie, Y. (2017). *European framework for the digital competence of educators: Dig-CompEdu*. European Commission: Joint Research Centre. Publications Office. <https://data.europa.eu/doi/10.2760/159770>
- Toome, E. (2024, September 2). *Pioneering technological literacy in Estonia*. Education Estonia. <https://www.educationestonia.org/pioneering-technological-literacy-in-estonia/>
- Weare, K. (1999). *Promoting Mental, Emotional and Social Health: A Whole School Approach* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203048610>
- World Health Organization. (2022, June 17). *Mental health*. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/mental-health-strengthening-our-response>
- World Health Organization. (2024, October 10). *Mental health of adolescents*. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/adolescent-mental-health>